FILOZOFIA
Roč. 60, 2005, č. 8

REČOVÉ AKTY Z ASPEKTU FILOZOFICKO-LINGVISTICKÉHO

JOZEF BERTA, Gymnázium a ZŠ sv. Mikuláša, Prešov

BERTA, J.: Speech Acts from the Philosophical-Linguistic Perspective
FILOZOFIA 60, 2005, No 8, p. 551

During the last decades the special literature has paid relatively much attention to the problematic of speech acts. However, in Slovakia it still remains underdeveloped. Therefore the author decided to examine it from the points of view of its establishment, gradual development and interactional communication. The paper offers a survey of all philosophical-linguistic views on this problematic. Further, it gives a more detailed analysis of the theory of the founders of the speech acts theory (Austine and Searle), comparing their main ideas with those of other philosophers and linguists.

1. Teória rečových aktov vznikla ako súčasť novej myšlienkovej orientácie v jazykovede (v rámci „komunikačno-pragmatického obratu"). G. Helbig ju hodnotí ako zreteľnú reakciu na výlučne systémovo orientovanú lingvistiku ([16], 159). Jazyk sa v nej skúma ako činnosť, ktorou sa sleduje určitý zámer. Pre výskum procesu komunikácie a pre pochopenie jej fungovania nie je už relevantná štruktúra základných jednotiek jazykového systému (morfém, slov, viet a pod.), ale rečové konanie alebo rečová činnosť, ktorá súvisí s ďalšími druhmi činností.

Pôvodne aj samotný termín **rečový akt** sa chápal (v nadväznosti na F. De Saussura) takmer ako synonymum parole, reči, použitia (v protiklade k langue, jazyku, systému).

Uvedená zmena jazykovednej orientácie v sebe skrýva zásadný problém **teórie rečových aktov:** *Čo robíme, keď hovoríme a tým, že hovoríme*?

Teória rečových aktov podľa Helbiga nemá vlastne lingvistické korene ([16], 151). Podnety získala z pragmatickej filozofie Ch. Peircea. Od neho vedie vývojová línia nielen k modernej semiotike (napr. K Morrisovi, a až ku Klausovi a k sociologickým, resp. sociálno-psychologickým teóriám orientovaným na správanie – napr. Mead, ale aj k Wittgensteinovej jazykovej filozofii). Práve jemu vďačí teória rečových aktov za bezprostredné impulzy, hoci v zmysle jazykového faktu ich využíva už Schleiermacher. Vo svojom špecifickom vymedzení bola ďalej rozpracovaná J. L. Austinom [3] a J. R. Searlom [33].

Podľa tejto teórie sa v reči nielen konštatujú fakty, ale reč sa chápe ako súčasť

správania. Ľudia podľa nej pri hovorení konajú (niečo tvrdia, vydávajú rozkazy, vyslovujú želania, pochybnosti a pod.) Ich správanie regulujú isté pravidlá. Motsch uvádza, že prirodzené jazyky sú nástroje, pomocou ktorých sa uskutočňujú konania ([45], 24). V **teórii rečových aktov** sú rečové konania vždy orientované na percipienta (príjemcu), partnera, ktorému chce expedient (hovoriaci) niečo oznámiť, a preto pojem *intencia* (zámer) expedienta, ktorý je vyjadrený *ilokúciou*, v nej zohráva centrálnu rolu.

Kritériá klasifikácie rečových aktov (pozri Austin [3], Atelseková [2], Fraser [10], Hancher [15], Rosengrenová ([30]; [31]), Searle [35], Zillig [42]) primárne vychádzajú z pragmatickej dimenzie fungovania jazyka. Za najdôležitejšie kritérium spravidla považujú komunikatívny zámer, cieľ, s ktorým expedient výpoveď vyslovuje. Pojmy *„ilokúcia"*, *„ilokučný akt"* a *„ilokučná sila výpovede"* sú ústrednými pojmami teórie rečových aktov.

2. J. L. Austin, tvorca teórie *rečových aktov,* ktorú sformuloval v 40. – 50. rokoch 20. storočia, vychádza z chápania reči ako konkrétnych výpovedí, prejavov – rečových aktov. Podľa S. Hubíka každý človek, ktorý sa prihovára druhému človekovi, vykonáva, produkuje *totálny rečový akt* a ten možno podrobiť skúmaniu z hľadiska jeho obsahu (čo oznamujeme), ale aj z hľadiska jeho pôsobenia ([20], 165). Človek tým, ako niečo hovorí a oznamuje, a tým, *čo* na to používa, *pôsobí* na iných ľudí. J. L. Austin skúmal, ako sa zdanlivo nepatrné zmeny v použití jazykových prostriedkov v reči môžu premietať v rozdielnom pôsobení rečových prejavov na druhých ľudí.

Podľa neho sa komunikačný proces realizuje prostredníctvom rečových aktov, ktoré člení na **lokučné, ilokučné a perlokučné** ([3], 95). Abstrahuje ich z totálneho rečového aktu.

Mey hovorí všeobecnejšie o rozdielnych aspektoch alebo „sile" rečového aktu, teda *lokučnom aspekte, ilokučnom aspekte a perlokučnom aspekte* ([24], 112).

Lokučný akt (locutionary act) sa vzťahuje podľa J. L. Austina na celú výrazovú stránku rečového prejavu. Spočíva v tom, že je vyslovený jazykový výraz, že jazyk sa používa na vyjadrovanie (určitého obsahu), že sa jednoducho niečo hovorí. Ide v ňom o zmysluplné používanie slov, slovníka určitého jazyka podľa príslušnej gramatiky. **Je to akt hovorenia** (act of saying). Je to vyslovenie niečoho. Je to vlastne **propozícia.** Lokučný akt má, zjednodušene povedané, podobu jednoduchého a bežného *konštatovania.* Oznamuje lexikálno-gramatický význam v zmysle *langue*, je to akýsi „základný" význam, ktorý je oznamovaný prostredníctvom prirodzeného jazyka ([25], 164).

Lokúcia podľa Austina vyjadruje význam výpovede, ktorá môže byť jasná, hoci nemusí byť jasné, ako bola použitá.

Lokučný akt zahŕňa podľa neho tri ďalšie akty: **fonetický akt** (je výlučne aktom vyslovenia určitých zvukov, tvorby zvukov); **fatický akt** (expedient tým, že

produkuje zvuky, vyslovuje výrazy alebo slová určitého jazyka, ktoré patria do určitej slovnej zásoby a vystupujú ako také v určitej konštrukcii v zhode s určitou gramatikou, určitou intonáciou atď.); je to vyslovenie, ktoré je aktom vyslovenia *fémy*; **rétický akt** (je vykonaním aktov použitia istých slov, fémy alebo jej zložky v istom viac či menej určenom zmysle a s istou referenciou – čo sa spolu rovná významu, t. j. slová a konštrukcie sa vzťahujú na veci a javy objektívneho sveta, referujú o nich); je to vyslovenie, ktoré je aktom vyslovenia *rémy*.

Pri *fonetickom akte* teda expedient artikuluje rad zvukov, zároveň však *fatickým aktom* vyjadruje istú jazykovú formu (resp. slovo) a *retickým aktom* priraďuje tomuto slovu konkrétny význam.

Na ilustráciu rozdielnosti uvádzame tieto dvojice výrazov: Dvojica výrazov „*Povedal: Budem sa učiť.*"; „*Povedal: Nevyrušuj!*" opisuje **fatický akt**. Výrazy „*Povedal, že sa bude učiť.*"; „*Povedal mi, aby som nevyrušoval.*" vyjadrujú **rétický akt.**

Pri skúmaní týchto druhov aktov je podľa Austina potrebné pamätať na tieto aspekty: aby sme mohli vykonať **fatický akt,** musíme vykonať fonetický akt; **fatický akt** sa však rovnako ako fonetický v podstate dá napodobniť, reprodukovať (zahŕňajúc intonáciu, žmurkanie, gestá atď.). Napr. „Má prekrásne šaty" (a pokrčil plecami); **rétický akt** je nepriamou rečou. Zmysel a referencia (pomenovanie, referovanie) ako také sú tu pomocnými aktmi, ktoré sa vykonávajú rétickým aktom.

Tak môžeme podľa J. L. Austina povedať „Bankou som mienil...„ a povieme tiež „Slovom *on* som referoval na ..." Austin upozorňuje aj na existenciu prípadov, keď **rétický akt** môžeme vykonať **bez referovania alebo bez pomenovania.** Napr. výrok *Všetky trojuholníky majú tri strany* je výrokom bez referencie. Podľa neho môžeme vykonať fatický akt, ktorý nie je rétický, no nie naopak. Môžeme teda zopakovať niečiu poznámku, zamrmlať nejakú vetu, môžeme prečítať latinskú vetu bez toho, že by sme poznali význam slov. Upozorňuje však, že **tú istú fému** možno použiť **pri rozličných príležitostiach, v rozličnom zmysle** alebo **s rozličnou referenciou,** a tým sa stáva **inou rémou.**

Pri použití **rozličných fém** s rovnakým zmyslom a referenciou Austin hovorí o **réticky ekvivalentných aktoch** („v určitom zmysle, o tom istom výroku"), ale nie o **tej istej réme** či rétických aktoch (sú tým istým výrokom v inom zmysle, ktorý predpokladá použitie tých istých slov).

Austinov termín **féma** je jednotkou jazyka, **réma** jednotkou reči. Typickým nedostatkom **fémy** je podľa neho to, že jej *chýba zmysel,* typickým nedostatkom **rémy** je *vágnosť* (kolísavosť, neurčitosť, pochybnosť) alebo *bezpredmetnosť* či *nejasnosť.*

Ilokučný akt (ilocutionary act) sa podľa Austina vykonáva tým, ako niečo povieme, v akej funkcii je lokučné vyjadrenie použité. Spočíva v tom, že *keď sa niečo hovorí, uskutočňuje sa celkom určitý druh konania (*napr. *varovanie, sľub, hrozba, rada, tvrdenie, uistenie).* Ilokučný akt má podľa neho v hovorení určitú *silu.*

Ilokučným aktom expedient realizuje isté rečové konanie (sprachhandlung) a sprostredkuje percipientovi istý poznatok. Ilokučný akt oznamuje zámer, cieľ vy-

sloveného oznámenia, je to význam, ktorý stojí za slovami ([25], 164).

Vykonať **lokučný akt** vo všeobecnosti znamená podľa Austina vykonať eo ipso **ilokučný akt.**

Aby sa dalo určiť, aký ilokučný akt bol vykonaný, musí sa určiť, akým spôsobom sa lokúcia používala (či sa ňou kládli otázky, alebo sa ňou odpovedalo na otázku, či sa ňou poskytovali informácie, ubezpečovalo o niečom alebo varovalo pred niečím, vynášal sa rozsudok alebo oznamoval zámer, vyslovovala veta, výzva alebo kritika, či sa ňou niečo identifikovalo alebo opisovalo, a mnohé ďalšie spôsoby). Pri vykonávaní lokučného aktu jestvuje podľa J. L. Austina veľa funkcií či spôsobov, ako sa reč používa, a v určitom zmysle je veľký rozdiel aj v tom, akým spôsobom a v akom zmysle sa „použije" pri tej-ktorej príležitosti. Je predsa rozdiel, či sa niečo niekomu radí alebo iba navrhuje, či sa niekomu niečo rozkazuje či záväzne sľubuje alebo sa niekomu dáva najavo iba nejasný zámer atď.

Náuku o rozličných **typoch funkcií jazyka** J. L. Austin nazýva **náukou o „ilokučných silách"** (illocutionary forces). Uvedomuje si, že veľmi záleží na situácii, v ktorej sa niečo vyslovuje, že použité slová je potrebné do určitej miery „vysvetliť kontextom".

Perlokučným aktom (perlocutionary act) sa mienia účinky, ktoré sú spojené s jazykovým konaním, lebo „keď niečo hovoríme, má to často a obvykle určité účinky na pocity, myšlienky, konanie jedného alebo niekoľkých poslucháčov, hovoriacich alebo iných osôb a výpoveď sa môže realizovať podľa plánu, so zámerom a cieľom tieto účinky vyvolať" ([3], 96). Perlokučný akt je to teda účinok alebo efekt, ktorý je spojený s rečovou činnosťou. Je to efekt lokučného a ilokučného aktu na poslucháča ([3], 23 – 32); z novších autorov napr. Allen ([1], 944 – 945), Mezulaník ([25], 164). Vyjadruje sa ním istý zámer (nielen sprostredkovanie poznatku, ale aj dosiahnutie istého cieľa). Perlokučný akt predstavuje podľa Austina rečový *výkon*, ktorého cieľom je zapôsobiť na druhého človeka, ovplyvniť vnímanie toho, ktorý tieto performatíva používa ([4], 161).

Nasledujúci Austinov príklad ([3], 97) je ilustráciou uvedených troch aspektov (pozri aj ([16], 165):

Akt (A), **lokúcia:** *Povedal mi*: *„Zastreľ ju!"* a myslel slovom „zastreľ" skutočné strieľanie a slovom „ju" skutočne ju.

Akt (B), **ilokúcia:** *Nútil ma (radil mi, prikázal mi), aby som ju zastrelil.*

Akt (C), **perlokúcia:** (C.a) *Prehovoril ma, aby som ju zastrelil.*
(C.b) *Prinútil ma, aby som ju zastrelil.*

Lokučný, ilokučný a **perlokučný akt** nepredstavuje tri akty, ktoré sú expedientom realizované jeden po druhom, ale rôzne aspekty toho istého prehovorového konania ([16], 165). Ilustruje to na tomto príklade: *Lokučným aktom* (napr. *„Pozor, zlý pes!"*) vzniká výpoveď, ktorá je foneticky artikulovaná, gramaticky štruktúrovaná a má určitý zmysel, resp. význam a referenciu.

Vykonaným *ilokučným aktom* sa zároveň realizuje rečové konanie (varovanie

určené dieťaťu ako partnerovi rečového konania).

S tým je potenciálne (v medziach daných možností) spojený *perlokučný akt,* spočívajúci v istých dôsledkoch, resp. účinkoch na ďalší priebeh konania (dieťa sa môže zastaviť alebo si vyberie inú cestu).

Medzi ilokučným a perlokučným rečovým aktom je rozdiel v miere konvenčnosti. Ilokučné akty sú podľa Austina **konvenčné,** perlokučné **nie sú konvenčné** ([3], 121). To znamená, že ilokučné akty sú vytvárané predovšetkým pomocou kultúrne a situačne podmienených fráz, perlokučné vznikajú ad hoc, podľa kontextu a schopnosti expedienta (lokútora).

Austin upozornil, že lokučný akt je podobne ako ilokučný iba abstrakciou. Každý naozajstný rečový akt je obojím, t. j. tak lokučným, ako aj ilokučným aktom ([3], 147).

Austin ([3], 151) vypracoval klasifikáciu rečových aktov podľa ich ilokučných síl. Rozlišuje 5 tried :

1. *Verdiktíva* – oznámenie určitého uznesenia, „verdiktu". Verdikatíva diagnostikujú, hodnotia, uvádzajú určité poradie, analyzujú, popisujú, umiestňujú, odstupňovávajú, charakterizujú, chápu X ako Y. Sú oznámením konečného názoru. Majú celkom presný vplyv na druhých ľudí. Expedienta zaväzujú zaujať určitý postoj, správať sa a konať určitým spôsobom, vykonávať určitú činnosť. Oznamujú „verdikt" (vyslovenie rozsudku) a očakávajú jeho rešpektovanie. Možno tu uvažovať (ide o konštatovanie) o pravdivosti alebo nepravdivosti výroku.

2. *Exercitíva* – výkon úradného vplyvu. Slovesami tohto druhu oznamujeme, tlmočíme svoje rozhodnutia „z úradnej moci" o tom, ako má byť istá činnosť realizovaná. Výrokmi uvedeného druhu sa vyjadruje „výkon moci" a zaisťuje ovplyvnenie činnosti iných ľudí celkom konkrétnym smerom. V ich dôsledku majú byť iní ľudia donútení niečo urobiť, chápať určitú vec v celkom určitom zmysle, nesmú niečo urobiť. Tu nemôžeme hovoriť o pravdivom alebo nepravdivom, ale o šťastnom alebo nešťastnom výroku.

3. *Komisíva* – deklarácie – vyhlásenie zámeru. Zverejňuje (deklaruje) sa nimi určitý zámer, záväzok expedienta, že sa bude správať, že bude konať, vykonávať činnosť celkom určitým spôsobom.

4. *Behabitíva* – reakcie na správanie. Vyjadrujú postoje expedienta k správaniu a konaniu percipienta, zreteľné pocity postoja expedienta. Tieto postoje môžu byť úprimné, no môžu byť aj predstierané (simulované). Môže ísť aj o neúprimnú reakciu na správanie druhého. K tomuto druhu patria napríklad prejavy vďaky (ďakujem ti), ospravedlnenia (prosím o ospravedlnenie neprítomnosti, ospravedlňujem sa), vyjadrenia sympatie (blahoželám ti k...), postoja (kritizujem, prehliadam to a to, súhlasím s..., nedbám na), pozdravov (vítam ťa), želaní (prajem ti zdravie), výziev (žiadam, vyzývam).

5. *Expozitíva* – vysvetlenia. Vysvetľujú dôvody, postoje v správaní, konaní expedienta, upresňujú argumenty pre určité tvrdenia.

J. L. Austin sa pri riešení svojej teórie zamýšľal nad tým, či dovtedajšia filozofia jazyka a lingvistika neskúmali svoj predmet, gramaticky utvorenú vetu, príliš jednostranne, len z toho hľadiska, že veta je (deskriptívna) výpoveď, teda – pokiaľ je pravdivá – oznamuje niečo, čo odkazuje na určitý fakt vo svete. M. Frank to charakterizuje ako prežívanie zamerania na aristotelský model LOGOS APOFANTIKOS, vety ako výpovede, ktoré kritizuje Heidegger ([11], 375). Podľa strategického zámeru tejto orientácie, a to bolo jasné aj Austinovi, iba vypovedajúce (indikatívne, oznamovacie) vety môžu byť pravdivé alebo nepravdivé. V tejto teórii jazyka sú vhodné práve preto, že v nej výpovede kontroluje logika pravdivostných funkcií. Austin okrem týchto výpovedí zisťuje aj množstvo ďalších foriem, ktoré nemajú apofantický ráz (hovorením aj niečo konať – odtiaľ i pomenovanie rečové akty čiže konajúce výpovede). Hovoriť znamená realizovať určitú formu praktického konania (konania v súlade s určitými pravidlami).

Austinovým vedeckým cieľom bolo vypracovať komplexnú teóriu rečových aktov, ktorá by sa neobmedzovala iba na jeden alebo dva aspekty a ostatné by ignorovala. Tento cieľ Austin celkom nedosiahol. Sformuloval však východiská pre základné pojmy teórie rečových aktov, resp. rečového konania. Slabou stránkou jeho teórie je to, že sa neobmedzuje iba na analýzu výrazov bežného jazyka. Svoju úlohu formuluje iba ako číru jazykovú analýzu, a nie ako analýzu vzťahov medzi jazykom a konkrétnou spoločenskou činnosťou ([38], 77; pozri aj [16], 167). Austin podľa Vaňka neberie teda do úvahy spoločenský rozmer reči. Funkcia hovorenia zahŕňa iba hovoriaceho, neberie do úvahy situáciu ani spoločenské vzťahy pri hovorení. Hovorenie je podľa Austina produkcia zvukov a kombinácií znakov a zmysel hovorenia ako činnosti je daný vzťahom toho, čo sa hovorí, k tomu, o čom sa hovorí, t. j. k veciam a javom, o ktorých výpoveď referuje. Diferencovanie medzi tromi druhmi rečových aktov, a to najmä medzi ilokučným a perlokučným aktom podľa Vaňka nekorešponduje alebo nemusí (vždy) korešpondovať s komunikačným zámerom alebo účinkom výpovede. Perlokúcia môže byť napr. neúmyselná, nezámerná. Môžeme napr. použiť oznamovaciu výpoveď, a pritom niekoho znepokojiť, naľakať, potešiť a pod. Ak napr. ráno pred odchodom do školy oslovíme školopovinného syna vetou *Už je 7.40!*, môže to značiť upozornenie, výzvu, aby niečo konal (o ôsmej mu začína vyučovanie). V mnohých prípadoch je potrebné perlokučné akty odlišovať od ironie a od dvojznačnosti. Okrem toho perlokučné akty sa nerealizujú iba v rámci jedného rečového aktu, ale v celom rade jednotlivých aktov ([38], 77).

Derrida sa do značnej miery zhodoval s nietzscheovským výkladom Austinovej teórie rečových aktov, keď zdôrazňoval najmä to, že Austin musel vymaniť analýzu performatíva z autority **pravdivostnej hodnoty**, *protikladu pravdivé/nepravdivé*, a nahradiť ju *hodnotou sily, diferencie sily (illocutionary či perlocutionary force)*. Deleuze sa výslovne dovoláva Austina. M. Frank sa domnieva, že základné Austinove tézy jeho teórie rečových aktov sú reprodukované spôsobom, ktorý je originálny a správny ([11], 380).

V roku 1971 na Kongrese v Montreali Derrida Austinovu analýzu charakterizoval ako trpezlivú, otvorenú, aporetickú, ktorá sa neustále premieňa a je často plodná nie svojimi tézami, ale tým, že si uvedomuje svoje slepé uličky ([9], 294). Zamyslel sa predovšetkým nad možnými motívmi Austinovho vyčlenenia takzvaných **infelicities** z korpusu **standard or normal performatives. Normálne performatívy** sa podľa neho uskutočňujú podľa konvencie – t. j. v súlade s tým, čo je bežné. **Infelicities, nepodarené performatívy** sú tie, ktoré sú neúspešné (napr. hrozba, ktorej môžeme ako výpovedi chybne rozumieť, pretože zvonku vyzerá ako tvrdenie). J. L. Austin takéto nevydarené performatívy principiálne nevylučuje. Z toho Derrida vyvodzuje, že zmysel výpovede nie je možné zabezpečiť konvencionálnym spôsobom tak, aby bol nepochybne istý, že neexistuje žiadna vopred získaná harmónia medzi tým, čo Husserl nazýva **oduševňujúca intencia,** a jeho **propozičným obsahom** a že každé nové vypovedanie určitého typu rečového aktu, napr. sľub, problematizuje platnú normu či konvenciu. Preto treba Austinovo vylučovanie nevlastného, metaforického či fiktívneho hovorenia chápať len ako súčasť určitej teoretickej stratégie ([11], 384).

3. Východiská J. L. Austina boli širšie rozvinuté v Searlových prácach (predovšetkým v jeho knihe *Speech acts*). Je považovaný za druhého „klasika" teórie rečových aktov. Práve vďaka nemu prenikla táto teória do lingvistiky. Searle sa vo svojej eseji *Speech Acts* zameral podobne ako John L. Austin predovšetkým na detailnú analýzu jazyka ([46], 119). Tým, že použitie jazyka v komunikácii vníma ako konanie, v ktorom sa zrkadlia (odrážajú) univerzálie ľudskej kultúry, jazyk sa pre neho stáva kľúčom i k tradičným a „veľkým" otázkam.

Za Searlových priamych predchodcov sú označovaní neskorý Wittgenstein (zvlášť pre svoje „jazykové hry", v ktorých sa už jasne rysuje chápanie jazyka ako konania) a J. L. Austin (otec teórie rečových aktov). Z jeho nepriamych predchodcov sa ako prvý uvádza Johan Gottlob Frege, ktorý vo svojom spise *Myšlienka* (*Der Gedanke*, 1918) rieši okrem problematiky „psychického aktu" i vyjadrenie „obsahu vonkajšieho aktu" prostredníctvom istej „sily". Tento „obsah" je obrazom stavu vecí sveta. Je reflektovaný vo vete (vo vetnej propozícii) vzťahom sveta prostredníctvom istej „výpovednej" alebo „výzvovej" sily.

Ako druhý predchodca sa hlavne vďaka svojmu spisu *Apriórne základy občianskeho práva* (*Die apriorischen Grundlagen des bürgerlichen Rechts*, 1913) uvádza Adolf Reinach. Používa v ňom príklady a spôsoby argumentácie, ktoré pripomínajú práce Searla a Austina.

Reinach používa výraz „sociálny akt" pre to, čo sa teraz označuje ako „rečové akty". Tam, kde sa teraz používa výraz „mentálny stav", Reinach často hovorí o „zážitkoch" ([22], 132).

Rečové akty charakterizuje tým, že nevyhnutne zahrnujú intenciu, aby ich zobrala na vedomie iná osoba. Sú na rozdiel od púheho zamerania na iných (vlastnia ich

i mnohé iné mentálne akty alebo stavy) niekomu adresované. Vonkajší výraz preto nie je ich dodatočným prejavom, ako je to u mnohých iných mentálnych aktoch, ale je jediným možným spôsobom ich realizácie. Podľa neho nejde ani o čisto vonkajšie akty, ani o čisto vnútorné zážitky. Vnútorné zážitky v nich ale hrajú neredukovateľnú rolu. Tak *akt poskytovania informácie* nevyhnutne zahŕňa **presvedčenie**, *akt otázky* **stav neistoty**, *akt žiadosti* **stav priania**, *akt rozkazu, sľubu a deklarácie* **skúsenosť vôle**.

Sila rečového aktu (to, čo sa teraz označuje ako „**ilokučná sila**") síce nie je identifikovateľná (stotožnená) s kvalitou (modom) mentálneho aktu alebo stavu, ktorý leží v jeho základe, ale je ním determinovaná. To isté platí vo vzťahu medzi propozičnými obsahmi rečového a mentálneho aktu. Dôsledkom toho *klamstvo, neúprimné sľubovanie, kladenie otázky v prípade, keď expedient vie (alebo sa domnieva, že vie) správnu odpoveď*, nie sú **skutočné rečové akty tvrdenia, sľubu** alebo **otázky**. Reinach ich deklasuje ako „*tvrdenia bez života, mdlé, bezkrvné alebo tieňové akty*" ([22], 25).

Menej poeticky sa vyjadruje o „**pseudotvrdeniach**" alebo „**modifikovaných tvrdeniach**". Modifikácia spočíva podľa neho v tom, že mentálny akt (ležiaci v základe pravých tvrdení) je tu nahradený zámerom oklamať adresáta – a to tak, že sa mu vonkajší akt predstaví ako skutočné tvrdenie.

S odstupom päťdesiatich rokov nachádzame náznak tohto prístupu v *Searlovej definícii sľubu.*

Zo „sociálnych aktov", ktoré sa opierajú o väzby v bežnom rozhovore, o väzby medzi „sľubujúcim" a „príjemcom sľubu", Reinach odvodzuje „právne akty" (podľa súčasného chápania M. Nekulu odvodzovanie práva z komunikácie či generálnej pragmatiky).

V súvislosti s výkladom ilokučného aktu „sľubu" Reinach naráža i na ďalšie typy („prosbu", „oznámenie" a pod.), u ktorých (podobne ako v ilokučnom akte „sľubu") rozlišuje „obsah" a „pôsobenie" (čiže fakticky propozíciu a ilokučnú silu).

J. R. Searle ďalej rozvinul a vylepšil Austinovu teóriu. Opustil Austinovu opozíciu ilokučných a perlokučných aktov a zameral sa iba na analýzu ilokučných aktov, pričom sa na jednotlivých príkladoch v rámci ilokučných typov usiloval demonštrovať precíznejšiu a pojmovo presnejšiu analýzu rečových aktov ([38], 78). Modifikoval Austinovu teóriu. Na rozdiel od Austina Searle modifikuje rozčlenenie aktov, ktoré sú realizované v jednom rečovom akte. Vychádza z nasledujúcich štyroch viet ([33], 22):

(1) Samo pravidelne fajčí.
(2) Fajčí Samo pravidelne?
(3) Samo, fajči pravidelne!
(4) Kiež by tak Samo pravidelne fajčil!

Zisťuje medzi nimi určité zhody a rozdiely. Vyslovením týchto viet sa neprodukujú iba slová, z ktorých sa tieto vety skladajú, ale sa nimi aj niečo vypovedá. Vo

vete *(1)* sa vyjadruje určité *tvrdenie*, vo vete *(2) otázka*, vo vete *(3) rozkaz* a vo vete *(4) želanie*. Všetky štyri vety majú **tú istú referenciu** (na objekt „Samo"), **tú istú predikáciu** („pravidelne fajčiť").

Referencia a predikácia sa vyskytujú v rôznych rečových aktoch a tie sa vyznačujú rôznymi **ilokučnými aktmi** *(tvrdenie, otázka, rozkaz, želanie)*.

Podľa Searla vyslovením každej z uvedených viet expedient realizuje tri rôzne akty:

1. **výpovedný akt** – vyslovenie slov (morfém, viet);
2. **propozičný akt** – referencia a predikácia;
3. **ilokučný akt** – tvrdenie, opytovanie, rozkaz, sľub atď.

K uvedeným trom aktom, ktoré expedient v rečovom akte realizuje súčasne, Searle pripája (v nadväznosti na Austina) **perlokučný akt** (chápe ním dôsledky alebo účinky ilokučných aktov na konanie, myslenie, predstavy percipienta, napr. niekoho prostredníctvom argumentovania *prehovoriť* alebo *presvedčiť*, prostredníctvom varovania *naľakať* alebo *upozorniť*, prostredníctvom informácie *presvedčiť*, *vysvetliť*, *poučiť* a pod.

Searle sa vo svojej teórii pokúša konštituovať pevný základ rečových aktov a viet. Za minimálnu jednotku verbálnej komunikácie nepovažuje symbol, slovo alebo vetu, ale **ilokučný rečový akt.** Charakteristickou **gramatickou formou ilokučného aktu** je len časť vety (predikáty v prípade predikácie, substantívne frázy v prípade referencie). Preto **propozičné akty** môžu vystupovať vždy len **s ilokučným aktom** v rámci **komplexného rečového aktu** ([33], 25, 29).

Searle upozorňuje na rozlíšenie medzi **ilokučným aktom** a **propozičným obsahom ilokučného aktu** (ten môže byť – ako vedľajšia veta uvedená spojkou *že* – vyčlenený zo súvetí) ([33], 30). Kým propozícia sa podľa neho môže vyskytovať iba v lokučnom akte, existujú ilokučné akty bez propozičného obsahu (napr. citoslovcia „Hurá!", „Ach!").

Zo sémantického hľadiska rozlišuje vo vete **propozičný indikátor** (poukazujúci na propozíciu) a **indikátor ilokučnej sily** (poukazujúci na funkciu). Sémantický rozdiel medzi propozičným obsahom a ilokučnou silou premieta do syntaktickej roviny ([33], 30). V mnohých prípadoch je podľa neho potrebné **propozičné** a **ilokučné indikátory** (typické výrazové prostriedky na realizáciu propozičných a ilokučných aktov) rozlíšiť už **na povrchovej úrovni:**

Sľubujem,	*že prídem presne.*
ilokučný	**propozičný**
indikátor	**indikátor**

Prostriedok poukazujúci na funkciu (**ilokučný indikátor**) ukazuje, ako treba propozíciu prijímať, t. j. akú ilokučnú silu má výpoveď, teda aký ilokučný akt expedient vyslovením vety uskutočňuje. Percipientovi poskytuje návod, ako má interpretovať intenciu hovoriaceho, s ktorou propozíciu vyslovuje. **Propozícia** pritom môže byť rovnaká pri viacerých ilokučných aktoch. Napríklad :

„Tvrdím, že *Jozef sa matematiku učí.*"

„Pýtam sa, či *Jozef sa matematiku učí.*"

Prostriedkami poukazujúcimi na funkciu sú podľa Searla *slovosled, prízvuk, intonácia, interpunkcia, slovesný spôsob* a *súbor performatívnych slovies* ([34], 184). Druh vykonávaného ilokučného aktu možno naznačiť aj tým, že vetu začneme explikatívnymi výrazmi: „*Ospravedlňujem sa,*" „*Varujem*", „*Tvrdím*" atď. V reálnych rečových situáciách je ilokučná sila vyslovenia často jasná z kontextu. Vo vete samej ju nie je potrebné explicitne vyjadriť (nie je potrebné použiť príslušný prostriedok, ktorý poukazuje na funkciu).

Searlovým cieľom je určiť pravidlá používania prostriedku poukazujúceho na funkciu, t. j. **pravidlá vyjadrovania intencií** ([29], 138).

Rozlišuje dva druhy pravidiel:

1. **Regulatívne** – regulujú formy správania, predtým jestvujúcu činnosť, ktorej existencia je logicky nezávislá od existencie pravidiel, napr. pravidlá etikety. Je pre ne príznačné, že **majú podobu imperatívov**, príp. ich tak možno parafrázovať. Vo všeobecnosti majú podobu „*Urob X*" alebo „*Ak Y, tak urob X*".

2. **Konštitutívne** – nielen regulujú existujúce formy správania, ale vytvárajú alebo definujú nové formy správania, napr. pravidlá futbalu, šachu. Majú takúto podobu: „*Za X sa počíta Y.*" ([33], 33)

„Používanie jazyka podľa Searla spočíva v realizácii rečových aktov podľa systému konštitutívnych pravidiel (Speaking a language is a matter of performing speech acts according to system of constitutive rules)." ([33], 38)

Pre Searla je význam viac než intencia, je zároveň zaležitosťou konvencie ([33], 45). Model konvencie podľa neho postačuje na to, aby sa dali vysvetliť účinky **normálnej** komunikácie. Taký úzus jazyka, pri ktorom sa zmysel mení a bez neho by neexistovala ani zmena jazyka, ani rozvoj poznania, pokladá za **nenormálny.** Rečové akty vysvetľuje komplementárne (dodatočne, doplnkovo) – z explicitných noriem. Nedorozumenie a **neúplný rečový akt** sú podľa neho iba tiene, ktoré z cimburia úplného aktu a úplného dorozumenia dopadajú na medzerovité lešenie jeho štruktúrnych základov.

Rečové akty sú determinované tak **pravidlami**, ako aj **intenciami**. Niečo hovoriť vždy znamená niečo hovoriť s určitým zámerom, vyvolávať určité efekty. Tieto efekty sú determinované pravidlami, ktoré sú spojené s vyslovenými vetami ([47], 29).

Pri pojme „význam" Searle rozlišuje medzi tým, že *niekto niečo mieni tým, čo hovorí,* a tým, že *to, čo niekto hovorí, niečo v jazyku znamená.* Rozlišuje teda *medzi tým, čo hovoriaci mieni, zamýšľa, a tým, čo vyslovené slová znamenajú.*

Jednotlivé typy rečových aktov definuje vymedzením (údajných) podmienok ich úspešného vykonania („conditions of success"). Searlove podmienky sú veľmi rôznorodé. Niektoré sa týkajú intencie expedienta alebo percipienta, iné konvenčnej vhodnosti zvolenej vety, jedna sa vzťahuje na vonkajšie okolnosti výpovede ([22], 67).

Význam u Searla nie je iba záležitosťou **intencie**, ale i **konvencie** [33]. Redukcia rečových aktov na intencie expedientov a následné efekty (t. j. rekonštrukciu intencie percipientom) vystihuje len **subjektívnu stránku komunikácie**. Jej **objektívna** (alebo intersubjektívna) **stránka** vyplýva až z **faktických interakčných vzťahov**, ktoré určujú ďalší priebeh komunikácie ([41], 142).

Podľa Searla konvencionalitu rečových konaní možno opísať i ako ich **iterabilitu** (opakovateľnosť). Ak vládne určitá konvencia, pôsobí tak, že príslušný typ rečového konania, napr. sľub, sa môže opakovať vo veľkom množstve konkrétnych prípadov bez toho, aby sa zmenil jeho význam. U Searla pritom hrá hlavnú rolu kritérium rovnakosti (rovnosti).

Podľa M. Franka zo Searlovej definície vyplývajú štyri implikácie:

1. Opakovateľnosť konvencionalizovaného znaku/typu je základnou požiadavkou fungujúcej komunikácie.

2. Táto opakovateľnosť – vďaka **rekurzivite** (neobmedzenej opakovateľnosti) jazykových pravidiel – zahŕňa *infinite number of possible communications (and of different contexts).*

3. Opakovať je nutné **niečo rovnaké,** lebo ak sa v akte oznámenia mení význam, menia sa aj pravidlá, ktoré predpisujú použitie jazyka. A ak sa menia pravidlá, nedá sa ich podľa M. Franka fixovať v uzavretom systéme rečových aktov, o čo sa však Searle snaží ([11], 386). Searle nedvojznačne hovorí o *taxonomy of illocutionary acts.* Tradičný model gramatiky, ktorá sa zaoberá iba výpoveďami ako vetami, chce rozšíriť o všetky ostatné rečové akty bez toho, aby mal v úmysle akokoľvek sa dotknúť samého pojmu konvencionality. Podľa neho existuje konečná a prehľadná množina typov, konvencií a pravidiel, ktoré kontrolujú kontexty. Podľa M. Franka sa v tejto Searlovej implikácii objavuje starý model šifrovania a dešifrovania typu daného kódu. Predtým to boli výpovede, teraz sú to performatívy. Používanie jazyka v situáciách praktického konania môže teda v zásade podľa neho zvládnuť každý, komu boli výchovou a vzdelaním vštepené príslušné konvencie.

4. Podľa Searla kategórie intencie nikdy nemôžu vystupovať v systéme významov ako rušivý moment či ako to, čo sa systému prieči.

Intencia, ktorej má niekto druhý porozumieť, nesmie byť podľa Searla iba jeho intenciou. Musí byť opakovateľná bez straty zmyslu. V *normálnom* teda v *štandardnom prípade hovoriaci to, čo hovorí, tiež mieni. Rozumieť mu* znamená podľa neho *rozpoznávať jeho intencie, ako sú viac či menej dokonale uskutočňované slovami, ktorými ich vyjadruje.* V tomto ***more or less perfectly*** väzí podľa Searla celý problém teórie rečových aktov a azda i analytickej hermeneutiky.

John Searle vo svojom hlavnom diele *Speech Acts* (1969) formuluje **princíp vyjadriteľnosti** *(všetko, čo mienime, je možné tiež povedať).* Táto téza podľa M. Franka neznamená, že každé slovo použité vo výpovedi musí byť jednoznačne priradené k nejakej veci (alebo k faktu či k momentu faktu), zhodnotením (posúdením) ktorého partner rozhovoru dospieva k tomu, že chápe zmysel povedaného ([11], 378).

Vety ako **Voda! Au! Pomoc! Krása! Nie!** nie sú ani pomenovania, ani neúplné (na to poukázal už Wittgenstein). Chápu sa skôr ako úplné rečové konania, ktorých zmysel sa doplňuje o nevypovedané, nie však neúčinné alebo len elipticky naznačené konvencie vypovedania. *To, čo je v gramaticky správne utvorenej vete nepovedané, je vždy to, čo označuje, v akom (praktickom) zmysle chce byť veta chápaná, t. j. akú konvenčne kodifikovanú formu intencionality vyjadruje (či chce byť chápaná ako deskriptívna výpoveď, ako rozkaz alebo ako výzva).*

Podľa Searla často mienime viac, než v skutočnosti hovoríme. Na základe toho by zmysel povedaného závisel od čohosi nepovedaného, totiž na **interpretácii** povedaného vzhľadom na praktický, intersubjektívny známy zmysel ([11], 378).

Austin túto závislosť **významovej intencie** určitej vety či výpovede od formy konania, ktorá ju interpretuje, pomenoval **závislosťou** od ***illocutionary force*** rečového aktu.

Searle na rozdiel od Austina klasifikuje rečové akty podľa presnejších kritérií, predovšetkým podľa ilokučného zmyslu, účelu rečového aktu, podľa smeru súladu medzi slovami a svetom, podľa psychického postoja hovoriaceho v rečovom akte (napr. viera, želanie, ľútosť a i.) [35].

Táto klasifikácia vyčleňuje päť typov rečových aktov ([16], 175):

1. **Reprezentatíva** (zistenie, tvrdenie, popis, vyvodzovanie). Prostredníctvom nich je zobrazovaný stav sveta.

2. **Direktíva** (napr. žiadosť, opytovanie, želanie, nariadenie, rozkaz, prosba). Prostredníctvom nich chce hovoriaci donútiť poslucháča, aby niečo urobil.

3. **Komisíva** (napr sľub, návrh, hrozba, stávka, zmluva). Prostredníctvom nich sa hovoriaci zaväzuje k budúcemu konaniu.

4. **Expresíva** (napr. poďakovanie, blahoželanie, ospravedlnenie, sústrasť). Prostredníctvom nich hovoriaci vyjadruje psychický postoj k stavu sveta vyjadrenému v propozičnom obsahu.

5. **Deklaratíva** (napr. odovzdanie, darovanie, menovanie, vyhlásenie vojny, vypovedanie, prepustenie z práce – väčšinou sú viazané na inštitúcie).

4. V nadväznosti na **Austina, Searla** a i. sa rozpútala rozsiahla diskusia o teórii rečových aktov vo Wunderlichových, Maasových prácach a v prácach ich spolupracovníkov. Začala zborníkmi *Lingvistická pragmatika* a *Pragmatika a jazykové konanie.*

Rečové akty sú zaradené do **širších súvislostí konania a ľudskej interakcie** s prihliadnutím na sociálne potreby, čo je zdôvodňované tým, že jazykovú výpoveď treba chápať ako „**interpersonálny rečový akt**", ako „**akt konania v rámci daného kontextu**" ([41], 117).

Wunderlich v sématickej rovine rozlišuje osem ilokučných typov, t. j. druhov rečových aktov ([42], 77). Kritériom rozlíšenia je **vzťah rečových aktov** k **všeobecne nutným interakčným podmienkam**: 1. **direktívne** (výzva, prosba, povel, po-

kyn); 2. **komisívne** (sľub, oznámenie, hrozba); 3. **erotetické** (otázka, dopyt); 4. **reprezentatívne** (tvrdenie, zistenie, správa); 5. **satisfaktívne** (ospravedlnenie, poďakovanie, zdôvodnenie, odpoveď); 6. **retraktívne** (zrušenie sľubu, korekcia tvrdenia, povolenie); 7. **deklaratívne** (udelenie mena, definícia, menovanie); 8. **vokatívne** (zvolanie, vyhlásenie, oslovenie).

5. Podľa M. Franka **rečový akt** – *ako manifestácia jazykovej praxe* – má nielen sémantický obsah, ale má aj istú silu. Ukazuje sa to, keď sa nehovorí o pravdivých či nepravdivých argumentoch, ale namiesto toho sa charakterizujú ako **silné** či **slabé**. Koťátko termín **manifestácia** využíva na taký spôsob prezentácie nejakého propozičného postoja, ktorý expedienta k tomuto postoju zaväzuje.

Koťátko spolu so Searlom označuje **manifestáciu postoja** ako „podmienku úprimnosti" rečového aktu. V prípade tvrdenia, že **p**, ide o presvedčenie, že **p**; v prípade sľubu vykonať akt **a** ide o zámer vykonať **a**; v prípade rozkazu vykonať **b** ide o prianie (želanie), aby adresát vykonal **b** ([22], 41).

Teória rečových aktov by nemala ústiť do štandardných alebo deviantných klasifikácií jednotlivých prípadov komunikatívneho konania – podľa toho, aké postoje zastávajú jeho účastníci. Mala by podľa Koťátka pripustiť, že tvrdenie, sľuby, rozkazy atď. sa vyslovujú s najrôznejšími zámermi a na pozadí najrôznejších presvedčení. Hodnotenie týchto zámerov a presvedčení by podľa neho mala prenechať iným disciplínam alebo našej morálnej intuícii ([22], 57).

Derrida podobne ako Searle vychádza z *minimálnej zhody jazykového systému* a *iterability* (opakovateľnosti) *jazykových typov*. Vyvodzuje však úplne iné dôsledky ako Searle.

Derrida netvrdí, ako mu to podsúva Searle, že pri výkone rečového konania nehrá intencia žiadnu rolu. Tvrdí iba to, že rečový zámer (intencia) expedienta alebo percipienta, ktorý je vo všetkých detailoch určený situácii rozhovoru, nevyplňa natrvalo zmysel príslušnej výpovede. Individuálna intencia nikdy neprestupuje znak tak, aby s ním splynula do jednoty nejakého nemenného typu. M. Frank sa podobne ako Derrida so Searlom zhodol i v tom, že jazykové znaky môžu byť chápané ako všeobecné len preto, že ich význam neplatí iba pre expedienta (tu a teraz a za týchto okolností). Ak hovoríme, dištancujeme sa od svojej individuality. Podľa M. Franka len tým je súbor znakov vôbec ustanovený ako **systém** znakov, t. j. ako **nadindividuálna konvencia.** Z toho ale podľa neho naopak rovnako vyplýva, že aktuálne **oživenie** znaku **individuálnej intencie** nie je nijaké faktum, ktoré by samo vyplývalo z pojmu konvencie. Systém jazykových typov musia na typy povýšiť i formy intencionality, a práve tým abstrahovať od ich jedinečného oživovania v rôznych dobách a v rôznych kontextoch. Práve tieto individuálne intencie, vymykajúce sa pojmu kódu, maria skalopevnú permanentnosť kódu, pretože jazykové typy **iterujú** (opakujú) a diferencujú (systematicky ich nekontrolovateľným spôsobom deformujú).

Proti Austinovi a Searlovi, ktorí pracujú s pojmom **úplného kontextu** namieta

Derrida, ktorý hovorí, že intencia hovoriaceho si nemôže byť nikdy plne prézentná, že si sama uniká.

Táto tendencia vrcholí v **Griceovej** práci *Logic and Conversation* ([11], 390). Ani u Derridu, ani u Searla nehrá žiadnu rolu problém **používania** jazykových typov. Obaja stoja na pozícii amerického pragmatizmu (najmä pragmatizmu Ch. S. Peircea), podľa ktorého ľudia dospievajú k poznatkom len prostredníctvom konania a praktických skúseností. Z perspektívy teórie znakov to znamená, že ľudia dospievajú k významom znakov, ktoré používajú, tým, že ich špecifickým spôsobom interpretujú v situácii. Zmyslom vety je ich použitie v nejakej situácii. Tým vysvetľujú i jazykovú zmenu, pretože v rôznych situáciách nemožno výraz používať celkom rovnakým (podobným) spôsobom.

M. Frank sa domnieva, že Searle, ktorého teória rečových aktov má byť realizáciou pragmatických názorov, zaostáva za Peirceom, keď situáciu, v ktorej je možné používať znaky, zväzuje pevnými pravidlami, ktoré majú tieto rečové konania znovu zmeniť na atemporálne (časovo neurčené) a nezávislé od situácie ([11], 390).

U Derridu je to ináč. Pre neho je totiž samozrejme, že účinky zmyslu živého jazykového úzu sa nedajú odvodzovať z pravidiel kontextu ako konzekvencie z premís. Nie bez určitej podobnosti s Wittgensteinom a Searlom hovorí, že subjektivita buď význam má, alebo nemá. Pokiaľ nejaký význam má, potom je uskutočnený v reči, a pokiaľ ho nemá, nebolo by možné hovoriť o subjektivite. **Diferenčná povaha jazyka** – *jazykový kód, konvencia* – tvorí podľa M. Franka podmienku, bez ktorej nie je možné hovoriť a rozumieť ([11], 392). Avšak onou inštanciou, ktorá pôsobí, že zmysel je vytváraný a že sa mu rozumie, je *subjektivita ako individualita.*

Podľa Searlovej požiadavky jeho teória rečových aktov má vďaka logickému rozlíšeniu ***type – token*** zaistiť, aby **každé opakovanie** *(nejaké konvencionalizované intencie, nejaké formy intencionality)* **bolo opakovaním toho istého.** Táto totožnosť (podobne ako u Husserla) sa podľa M. Franka dosahuje *úplnou abstrakciou od jednotlivých udalostí vypovedania* (**tokens**) a ich *redukciou na to, čo je im všetkým spoločné* (na **type**) ([11], 396). Treba k nej teda dospieť *gestom radikálnej idealizácie.*

Derrida sa zhoduje so Searlom v téze, podľa ktorej *každé hovorenie predpokladá štruktúru opakovateľnosti. Niečo opakovať* znamená *môcť to znova sprítomniť.* Možnosť vysloviť opakovane nejaký znak či nejakú výpoveď ako túto jednotu znak idealizuje, t. j. dáva mu jednotu jeho značenia ([11], 398).

To, čo Derrida nazýva idealizáciou (alebo opakovaním, značením a smrťou subjektu), znamená práve len to, že ak má byť znak otvorený možnosti komunikovať s druhým, musí sa podľa M. Franka ([11], 403) oddeliť od svojho prepojenia s **významovou intenciou** jediného (singulárneho) subjektu. V podobnom zmysle hovorí i Searle o **formách intencionality,** ktoré podľa neho *neznamenajú môj alebo tvoj sľub, ale sľub vôbec, hrozbu vôbec, požehnanie vôbec, rozkaz vôbec* atď. **Ja** je iba premenná, indexové slovo, ktoré vždy len označuje toho, kto práve realizuje ur-

čitý rečový akt, avšak neoznačuje ho ako nejaké singulárne súcno, ale ako toho, o ktorom sa dá hovoriť vo výpovediach, ktoré môžu byť pravdivé alebo ktoré sú prinajmenšom v zhode s určitou konvenciou. Tu sa Derrida zhoduje so Searlom i s Husserlom.

6. *Členovia tzv. berlínskej skupiny* (Th. Ballmer, W. Brevenstahl, K. Ehlich) pri analýze **rečových aktov** revidujú behavioristický prístup, vychádzajúci z Tarského funkcionálnej pravdivostnej sémantiky (najmä u Austina), na variant behaviorizmu a mentalizmu, na tzv. *kognitívny behaviorizmus* (]26], 22).

Skupina nemeckých lingvistov, ktorá sa sformovala v r.1974 – 1975, prepracovala v Kalifornii nemeckú klasifikáciu (sprachliches Handeln) podľa anglického korpusu. Ich klasifikácia *rečových aktov* (ako uvádza E. Nemcová [26]) je založená na extenzívnom výbere jazykových prvkov označujúcich jazykové aktivity (linguistic activities).

Vzťahy v interakčných procesoch (*stimul – reakcia*) nechápu len ako fyzicky postihnuteľné parametre a reakcie, ale aj ako pojmové, introspektívne a teoretické dimenzie. Je to podmienené snahou uviesť do vzťahu štruktúrne (nedynamické) vlastnosti jazyka a dynamiku komunikácie.

Ich dynamické chápanie významu je založené na koncepcii približného významu (full-blown meaning), ktorý je relevantný pri sekvenciách jazykových akcií.

Dynamické sekvencie rečových aktov (akcií a procesov) sa prejavujú v štruktúrnych vzorcoch (structural patterns), v ktorých sa spájajú dynamické a štruktúrne aspekty jazyka. Syntaktickým vzorcom zodpovedajú sémantické kategórie a modely, ktoré sú kritériami delenia slovies „rečových aktivít". Každému z 28 modelov je priradená príslušná sémantická oblasť (semantic area) a hlavné kategórie (main categories). Lexikálna analýza verb rečových aktivít je zaradením týchto slovies do jedného z dvadsiatich ôsmich modelov ([5], 1981).

Napriek tomu, že **teória ilokučných aktov a performatívov** bola v mnohých prácach kriticky prehodnotená (Szymura [37]; Ballmer-Brennestuhl [5]; čiastočne Grepl [14]; Daneš [8]), stala sa východiskom analýzy jazykovej komunikácie a riešenia niektorých problémov pragmatiky ([26], 24).

7. J. Černý chápe **rečový akt** ako proces (nie ako výsledok procesu), ktorý sa skladá z čiastkových operácií ([7], 365).

Prvou operáciou je podľa neho *formovanie rečovej intencie (*zámeru), keď si komunikant ešte pred začatím rozhovoru volí cieľ rečového aktu. *Druhou operáciou* je *„vnútorné programovanie rečového aktu"*, t. j. predbežný výber približného syntaktického usporiadania budúcej výpovede ([7], 366).

Až po týchto prípravných, vnútorných a nejazykových fázach prechádza podľa J. Černého komunikant k realizácii rečového aktu.

Tento zložitý prechod obsahuje *tektogramatickú zložku,* ktorá v zásade zodpo-

vedá hĺbkovej štruktúre budúcej vety (ide o výber „významov", t. j. základných, dosiaľ neusporiadaných sémantických informácií), a *fénogramatickú zložku,* v ktorej sa jednotky budúcej výpovede lineárne usporadúvajú (ide tu o výber syntaktickej štruktúry budúcej vety). Podľa neho nasleduje ešte *kontrolná etapa,* v ktorej sa zisťuje, či je budúca výpoveď správne usporiadaná a či sú vybrané prostriedky adekvátne situácii danej štylisticky. Pokiaľ nie sú, expedient sa znovu vracia k operácii vnútorného programovania rečového aktu a všetky ďalšie etapy a fázy sa opakujú. Až po tejto zložitej prípravnej činnosti sa môže realizovať *vlastný rečový akt* ([7], 366).

Hirschová vo svojej **teórii rečových aktov** kladie do popredia komunikatívno-pragmatické faktory. Pragmatické dimenzie (pragmatické faktory) komunikačného procesu sú do istej miery mimojazykovými faktormi ([7], 362). Patria k nim: sociálne podmienky účastníkov; vzťah účastníkov k rovnoprávnosti alebo k podriadenosti; miesto, čas a prostredie výpovede (verejné alebo súkromné); stupeň spoločných poznatkov z určitej oblasti; komunikačný zámer expedienta (hovoriaceho), jeho komunikačná stratégia, v širšom chápaní i spôsob komunikácie (ústnej, písomnej, telefonickej).

Niektoré z týchto pragmatických faktorov sa priamo odrážajú vo výbere lexikálnych i gramatických prostriedkov (napr. používanie deiktických slov, zvlášť zámeru, výber slovesného modu atď.). V ďalších by bolo ťažšie hľadať príslušné jazykové prostriedky, ktoré im zodpovedajú *povrchovou štruktúrou výpovede,* t. j. výberom, usporiadaním i zvukovou podobou ich jednotlivých prvkov.

J. Černý uvádza *dva možné aspekty štúdia pragmatických javov v lingvistike* (nemajú priamy vplyv na jazykovú formu, t. j. na povrchovú štruktúru príslušných výpovedí) ([7], 362). *Prvý možný krajný aspekt* pragmatické faktory z lingvistiky vylučuje. V dôsledku obmedzenia predmetu lingvistiky výlučne na systémové prvky samého jazyka v ňom lingvistika nie je schopná podať komplexný opis komunikačného procesu.

Druhý možný krajný aspekt pragmatické faktory z lingvistiky preberá v celej jej šírke. Tu podľa J. Černého [7] hrozí neúmerné a prakticky neohraničené rozšírenie lingvistiky. G. Helbig navrhol v tomto smere kompromisné riešenie ([44], 11 – 42). Pri vylúčení pragmatických faktorov z lingvistiky by bol lingvistický opis komunikačného procesu neúplný a v niektorých prípadoch by vôbec nebolo možné obsah spontánnych výpovedí interpretovať.

Koťátko charakterizuje **rečový akt** ako súhrn určitých normatívnych dôsledkov.

Expedient, ktorý zavádza do komunikácie nejaký propozičný obsah, dáva najavo určitý postoj k tomuto obsahu. V zmysluplnej výpovedí sa expedient prezentuje ako nositeľ propozičného postoja, ktorého modus korešponduje s výpovednou silou (illocutionary force), t. j. s typom rečového aktu, ktorý je v ňom vykonaný, a jeho propozičný obsah je identický s propozičným obsahom výpovede.

Tak v **tvrdení,** že **p**, sa expedient prezentuje ako niekto, kto verí, že **p**.

V **sľube** vykonať akt **a** sa expedient prezentuje ako niekto, kto zamýšľa vyko-

nať **a**.

V **prosbe**, aby percipient vykonal akt **b**, sa expedient prezentuje ako niekto, kto si želá, aby percipient vykonal **b**.

Bezpečným indikátorom prítomnosti tejto sebaprezentácie v rečových aktoch je tzv. **Moorov paradox** ([22], 21).

Rečový akt je podľa jeho chápania ako vonkajšej nadstavby nad mentálnymi stavmi, ktoré sa v ňom vyjadrujú, manéver, ktorým sa mentálny vzťah zverejňuje a nadobúda intersubjektívnu účinnosť. Verejný charakter tejto účinnosti odlišuje rečový akt od prípadov, kde mentálne vzťahy vstupujú do medziľudských vzťahov ako súkromná motivácia konania. Týmto manévrom sa nad modality privátnych postojov nastoľujú modality komunikácie, zasahujúce oboch (všetkých) účastníkov výpovede, modality interpersonálnych vzťahov, ktoré sa môžu podľa Koťátka charakterizovať ako **rôzne typy výpovednej sily** ([22], 23).

Ak sa chcú zachytiť objektívne normatívne dôsledky výpovedí, nemôže sa ich platnosť ako rečových aktov s určitou výpovednou silou a s určitým propozičným obsahom viazať na aktuálnu prítomnosť určitých mentálnych stavov v mysli expedienta.

Ak má expedient aktuálne presvedčenie, zámer alebo prianie, ktoré manifestuje vo svojom akte, tento akt slúži (mimo iného) ako jeho zverejnenie. Samozrejme, takéto inštitúcie môžu v nejakom spoločenstve vzniknúť a fungovať len za určitých psychologických predpokladov. Ak ich chceme vysvetliť, musíme pritom odkazovať na aktuálne intencie, presvedčenia, dispozície, záujmy, preferencie atď. členov daného spoločenstva ([22], 24).

Teória rečového aktu (speech act, Sprechakt) J. Horeckého, v sovietskej jazykovede **teória rečovej činnosti** (*rečevaja dejateľnosť* v škole A. A. Leontieva) je založená na poznatkoch všeobecnej teórie komunikácie ([18], 32).

A. A. Leontiev ako základnú jednotku pri jazykovej komunikácii uvádza *elementárny úkon* a činnosť pri komunikácii člení *na fázu plánovania (programovania), realizácie a porovnávania.* Podľa L. A. Kiselevovej sa pri jazykovej komunikácii uplatňuje *informačná a pragmatická zložka. Informačná zložka* sa realizuje *informémami* (vyjadrujú vzťah jazykového výrazu k objektu, vzťahy priestorové, časové i kauzálne).

Pragmatická zložka sa realizuje *pragmémami* (vyjadrujú emocionálno-hodnotiace, expresívne, výzvové a kontextové prvky). Existujú aj *infopragmémy.* Sú to jazykové výrazy, ktoré vyjadrujú informačnú aj pragmatickú hodnotu.

Uvedené teórie, ale aj vlastná skúsenosť dokumentuje to, že nie všetky prvky v komunikačnom akte majú rovnakú platnosť. Skutočný význam (vecný obsah – to, čo sa hovorí) prenášajú len *informémy.* Popri nich, resp. súčasne s nimi majú veľký význam *pragmémy* (prvky pragmatického rázu vyjadrujúce vzťah používateľa jazyka k vyslovovanej informácii, účel, cieľ komunikácie – v podstate to, prečo sa hovorí).

V Horeckého pragmatickej teórii rečových aktov sa každá výpoveď člení na

dve časti: V *prvej časti – informéme* – sa vyjadruje vlastný obsah (propozičná časť, propozícia), vlastná myšlienka, ktorú chce expedient oznámiť percipientovi. V *druhej časti – performatívnej*, zahrňujúcej pragmémy – sa vyjadruje postoj expedienta k obsahu oznámenia.

Od pomeru medzi *propozičnými prvkami (informémami)* a *performatívnymi prvkami* (pragmémami) a od spôsobu ich využitia závisí porozumenie, dekódovanie výpovede ([18], 34).

Termín komunikatívna funkcia (výpovedná funkcia) približne v tom význame, v akom sa používa dnes, do českej lingvistiky zaviedol začiatkom 70. rokov František Daneš. Reagoval vtedy na Searlov prístup k teórii rečových aktov. Komunikačná funkcia vyjadrovala zmysel výpovede ako rečového aktu (oznámenie, výzva, sľub atď.). Podobne ako u Daneša, aj u Grepla sa komunikačná funkcia (výpovedná funkcia) rovná rečovému aktu (speech act). Pravdepodobnou príčinou zmeny priamo preloženého termínu bola snaha dištancovať sa od Searlovej koncepcie, pretože jej filozofické východiská boli v tej dobe pre českú lingvistiku oficiálne neprijateľné ([47], 44 – 51).

Grepl – Karlík *charakterizujú* ***rečové akty*** *ako základné jednotky účelného medziľudského jazykového konania (činu), t. j. ako interakciu medzi hovoriacim (expedientom) a adresátom (percipientom), ktoré konštituujú medzi nimi dvojstranné interpersonálne vzťahy a záväzky* ([14], 14).

Uvádzajú dva základné **rečové akty** *(propozičný akt* a *akt komunikatívneho zámeru hovoriaceho),* ktoré sú dôležité pre pochopenie celkovej zmyslovej stránky výpovede. Tie sa skladajú z niekoľkých *simultánne realizovaných čiastkových aktov.*

Propozičný akt sa skladá z referenčného a predikačného aktu.

Referenčným aktom expedient odkazuje, ukazuje na objekty, *predikačným aktom* expedient neoznačuje veci a javy, ale o nich vypovedá.

Výsledkom realizácie propozičného aktu (referencie plus predikácie) je vecný (propozičný) obsah konkrétnych výpovedí. Konkrétny propozičný obsah každej výpovede je vždy dotváraný týmito konštituentmi (zložkami) komunikatívnej situácie rečového aktu. komunikantmi – pôvodcami prejavu (hovoriacimi, pisateľmi); príjemcami – priamymi adresátmi, neadresátmi; miestom a dobou (momentom, okamihom) rečového aktu; interakčnými vzťahmi medzi komunikantmi rečového aktu; prítomnosťou alebo neprítomnosťou objektov, o ktorých sa hovorí; prítomnosťou alebo neprítomnosťou adresáta; jazykovým kontextom.

Tieto zložky (konštituenty) komunikatívnej situácie podmieňujú vo svojom súhrne výber jazykových prostriedkov, ktoré sú vhodné a postačujúce na úspešnú realizáciu rečových aktov. Zakladajú tzv. *pragmatický aspekt (dimenziu) jazykovej komunikácie* ([14], 23).

Akt komunikačného zámeru ako zložka komplexného rečového aktu predstavuje onen interpersonálny aspekt komunikácie, ktorý sa všeobecne charakterizuje ako

úsilie expedienta dosiahnuť v danej komunikatívnej situácii (kontexte) u percipienta zamýšľanú (s istým cieľom, efektom) výpoveď. Výsledkom realizácie komunikatívnych zámerov sú rôzne *komunikatívne funkcie výpovede* napr. funkcie prosby, rozkazu, odmietnutia, výčitky atď. ([14], 32).

Grepl – Karlík rozumejú *komunikatívnou funkciou výpovede* cieľ (účel), za ktorým bola expedientom vzhľadom na percipienta vyslovená (napísaná) ([14], 40).

Podnetnou štúdiou o komunikačnom akte je aj štúdia V. Barneta (1973), v ktorej autor osvetľuje vzťahy medzi komunikačným aktom a výpoveďou, komunikačným procesom a rečovou činnosťou.

J. Nižníková nadväzuje na **teóriu rečových aktov** v rozpracovaní amerických lingvistov *J. R. Searla a J. L. Austina* ako *výrazu jednoty modálnej a propozičnej (obsahovej) zložky výpovede* ([27], 3). Dáva znamienko rovnosti medzi *komunikačné akty, rečové či výpovedné akty alebo výpovede* a charakterizuje ich ako „*elementárne, základné jednotky komunikácie, vyčlenené na základe zvukových, významových, prípadne aj syntaktických kritérií*".

D. Slančová nazýva **rečovým aktom** takú jednotku, prostredníctvom ktorej sa komunikatívna funkcia uplatňuje v komunikačnej udalosti ([36], 37). Predpokladom efektívnej (úspešnej) komunikácie je podľa nej jednak porozumenie komunikatívneho obsahu a jednak porozumenie komunikačného zámeru. Príjemca interpretuje v komunikačných procesoch výpovede produktora (hovoriaceho alebo píšuceho) nielen z hľadiska ich obsahov, ale i z hľadiska zámerov. Usiluje sa porozumieť to, čo sa hovorí, čo má produktor na mysli. Usiluje sa identifikovať aktuálne komunikačné funkcie výpovedí ([36], 63).

D. Slančová každý *komunikačný (rečový) akt* charakterizuje troma zložkami: **lokučnou**, v ktorej ide o obsah výpovede; **ilokučnou**, v ktorej sa odzrkadľuje komunikačný zámer; **perlokučnou**, ktorá predstavuje komunikačný efekt.

F. Čermák uvádza **rečové akty** ako funkčné jednotky parole ([49], 74). Navrhuje ich študovať zvlášť z týchto funkčne sémantických hľadísk: z hľadiska aktantov komunikácie a súhrnne ich príznačných vlastností; predchádzajúcich všeobecných znalostí a platností *bezprostredného kontextu*; intencie expedientov (predovšetkým ich vôle).

Formálne signály sú podľa F. Čermáka jednak *(jazykovo) gramatické,* zvlášť v oblasti deixý, štruktúrácie výpovede, a jednak *(jazykovo-) lexikálne*, zvlášť v oblasti výrazov vyjadrujúcich zdvorilosť a evaluáciu (hodnotenie).

8. V predloženej štúdii sme ponúkli súhrn filozoficko-lingvistických názorov na problematiku rečových aktov s akcentom aj na chápanie v českej a slovenskej filozofii jazyka a na možnosť ďalšieho overovania, praktickej aplikácii v školskej komunikácii.

Dávame tejto problematike, ktorá nie je v školskej praxi vôbec rozpracovaná, veľkú perspektívu. Je však potrebné pomerne náročnú odbornú terminológiu pretran-

sformovať, aby sa stala aplikovateľnou a zrozumiteľnou aj pre súčasnú prax bežnej školy.

LITERATÚRA

[1] ALLEN, K.: „Speech Act Hierarchy: Locution, Illocution and Perlocution." In: *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, edited by Jacob L. Mey. Elsevier 1998.

[2] ATELSEK, J.: „An Anatomy of Opinions. Language." In: *Society* 10, 1981, s. 217 – 225

[3] AUSTIN, J. L. (1980): *How to do Things with Words*. Oxford, Oxford University Press 1962, 1976.

[4] AUSTIN, J. L.: „Teória rečových aktov." In.: Oravcová, M. (red. a preklad): *Filozofia prirodzeného jazyka*. Bratislava, Archa 1992, s. 118 – 125.

[5] BALLMER, TH. – BRENNENSTUHL, W.: *Speech Act Classification (A Study in the Lexical Analysis of English Speech Activity Verbs)*. Berlin – Heidelberg – New York, Springer Verlag, Berlin 1981.

[6] BAUER, J. – GREPL, M.: *Skladba spisovné češtiny*. 3. vyd. Praha 1980.

[7] ČERNÝ, J : *Dějiny lingvistiky*. Votobia 1996.

[8] DANEŠ, F.: „Verba dicendi a výpovědní funkce." In: *Studia Slavica Pragensia*, Praha 1973, s. 115 – 124.

[9] DERRIDA, J.: *Texty k dekonstrukci*. Bratislava, Archa 1994.

[10] FRASER, B.: „Hedged Performatives." In: Cole, P. – Morgan, J. L. (eds.): *Syntax and Semantics 3*. New York 1975.

[11] FRANK, M.: *Co je neostrukturalismus*? Praha 2000.

[12] GREPL, M.: „Vyjadřování modalitní kategorie záměru." In· *Slovo a slovesnost* 34, 1973, s. 44 – 47.

[13] GREPL, M.: „K podstatě modálnosti." In: *Otázky slovanské syntaxe III*. Zborník sympózia *Modální výstavba výpovědi v slovanských jazycích*, 27. – 30. VIII. 1971. Red. kol. Brno, Univerzita J. E. Purkyně FF UJEP 1973, s. 23 – 39.

[14] GREPL, M. – KARLÍK, P.: *Skladba spisovné češtiny*. Praha, SPN 1986.

[15] HANCHER, M.: „The Classification of Cooperative Illocutionary Acts. Language." In: *Society* 8, 1979, s. 1 – 14.

[16] HELBIG, G.: *Vývoj jazykovědy po roce 1970*. Praha, Academia 1991.

[17] HIRSCHOVÁ, M.: *Česká verba dicendi v performativním užití*. Olomouc, Univerzita Palackého 1988.

[18] HORECKÝ, J.: *Spoločnosť a jazyk*. Bratislava, Veda 1982.

[19] HORECKÝ, J.: „Naratívne výpovedné akty." In: *Slovo a slovesnost* 53, 1992, s. 105 – 110.

[20] HUBÍK, S.: *Sociologie vědění*. Praha, Sociologické nakladatelství 1999.
[21] KOSCHMIEDER, E.: *Nauka o aspektach czasownika polskiego w zarysie*. Wilno 1934.
[22] KOŤÁTKO, P.: „Význam a komunikace." In: *Filosofia*. Nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, Praha 1998.
[23] KYSELEVA, L. A.: *Voprosy teorii rečovogo vozdejstvija*. Leningrad 1978.
[24] MEY, J.: *Pragmatics. An Introduction*. Oxford – Cambridge, Blackwell 1998.
[25] MEZULÁNÍK, J.: „Podmínky úspěšné komunikace z hlediska pragmatiky." In: *Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry*. Bratislava, Veda, vydavateľstvo SAV 2000, s. 161 – 172.
[26] NEMCOVÁ, E.: *Sématická analýza verb dicendi*. Bratislava, Veda, vydavateľstvo SAV 1990.
[27] NIŽNÍKOVÁ, J.: „Komunikačné typy viet v slovenčine." In.: *Zo slovenskej skladby*. Prešov, Filozofická fakulta UPJŠ Prešov 1994.
[28] POPPER, M.: *Komunikácia ako vzájomná interpretácia mentálnych modelov*. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava, KVSBK SAV 1994.
[29] POPPER, M.: „Úloha intencionality pri modelovaní verbálnej komunikácie." In.: *Human Communication Studies*, Vol. 2, 1995.
[30] ROSENGREN, I.: „Die Sprachhandlung als Mittel zum Zweck." In: Rosengren, J. (ed.): *Sprache und Pragmatik*. Lund 1979.
[31] ROSENGREN, J.: „Die realisierung der Illokutionsstruktur Vertextungsebene." In: *Linguistische Studien*. Berlin 1983.
[32] SEARLE, J. R.: *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge 1969.
[33] SEARLE, J. R.: *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge 1970.
[34] SEARLE, J. R.: „What is a Speech Act?" In: Searle, J. R. (ed.): *The Philosophy of Language*. Oxford 1971. (Pozri aj in: ([4], 180 – 194).
[35] SEARLE, J. R.: „Classification of speech acts." In: *Language in Society* 5, 1976, s. 1 – 23.
[36] SLANČOVÁ, D.: *Praktická štylistika*. Prešov, Filozofická fakulta UPJŠ 1994.
[37] SZYMURA, J.: *Język, mówa i prawda (w perspektywie fenomenologii lingwistycznej J. L. Austina)*. Wroclaw, Wydawnictwo PAN 1982.
[38] VAŇKO, J.: *Komunikácia a jazyk*. Nitra, Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa 1999.
[39] WIERZBICKA, A.: „Akty mówy." In: *Semiotika i struktura textu*. Wroclaw – Warszava – Krakow – Gdańsk 1973, s. 201 – 219.
[40] WITTGESTEIN, L.: *Filosofická zkoumání*. Praha, Filozofický ústav AV ČR 1993.
[41] WUNDERLICH, D.: „Sprechakte." In.: *Pragmatik und sprachliches Handeln*. Ed. U. Maas, D., Frankfurt am Main, Wunderlich 1972.
[42] WUNDERLICH, D.: *Studien zur Sprechakttheorie*. Frankfurt am Main 1976.
[43] ZILLIG, W.: *Bewerten Sprechakttypen der bewertenden Rede*. Tübingen 1982.
[44] HELBIG, G.: *Sprache und Pragmatik*. Malmö 1979.
[45] MOTSCH, W.: „Sprache als Handlungsinstrument." In: *Linguistische Studien* A/19. Berlin 1975.
[46] SEARLE, R. J.: *Mind, Brains and Science*. Cambridge (Massachusetts), Harvard University Press 1984. (*Mysl, mozek a věda*. Preklad Marek Nekula 1994.)
[47] SEARLE, J. R.: „Was ist ein Sprechakt?" In: *Pragmatik I. Interdisziplinäre Beiträge zur Erforschung der sprachlichen Kommunikation*. Ed. S. J. Schmidt, München 1974.

[48] HIRSCHOVÁ, M.: Pojem komunikativní funkce a jeho specifikace. In: Všeobecné a špecifické otázky jazykovej komunikácie. 1. diel. Zborník: Komunikáty z vedeckej konferencie v Banskej Bystrici (3. – 5. 9. 1991), s. 44 – 51.
[49] ČERNÁK, F.: *Jazyk a jazykověda*. Praha 1994.

PaedDr. Jozef Berta
Gymnázium a ZŠ sv. Mikuláša, Prešov
082 05 Brestov 144
SR
e-mail: berta.j@vadium.sk

OPRAVA

V č. 6/2005 sme nedopatrením uverejnili nesprávnu adresu Doc. PhDr. Jiřího Sedláka, CSc., autora príspevku *Vzpomínka na doc. PhDr. Jiřího Kánského, CSc.*
Jeho správna adresa znie:

Doc. PhDr. Jiří Sedlák, CSc.
Dubová 23
637 00 Brno
Česká republika

Autorovi i čitateľom sa ospravedlňujeme.

Redakcia